

Ο Μ Η Ρ Ι Κ Α *

Αἱ θεωρούμεναι «ἀτεχνίαι» εἰς τὴν τεχνικὴν οἰκονομίαν τοῦ Ζ τῆς Ἰλιάδος

Οἱ ἀναλυτικοὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς ἐπιχείρημα, διὰ νὰ δεῖξουν τὴν «ἀτεχνίαν» τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ ἄσμα Ζ, τὸ ὅτι ἡ ἄνοδος τοῦ Ἑκτορος εἰς τὴν Τροίαν ἦτο ἀδικο-λόγητος καὶ καθ' ἑαυτὴν, διότι θὰ ἠδύνατο νὰ σταλῆ ἀγγελιοφόρος τις νὰ εἰδοποιήσῃ νὰ προσευχηθοῦν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔλαβε χώραν, τοὺς σκοποὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέβλεπεν, καὶ ὡς πρὸς ὠρισμένας λεπτομερείας.

Ι. Ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἑκτορος εἰς τὴν Τροίαν ἐπεδίωκεν ὠρισμένους σκοποὺς, κυρίους καὶ δευτερεύοντας, οἱ ὁποῖοι ἅπαντες ἐπραγματοποιήθησαν :

α) Νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ μάντεως Ἑλένου, διὰ νὰ γίνουσι δεήσεις εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ συγκρατηθῆ ὁ Διομήδης μακρὰν τῶν τειχῶν, ἣν δέησιν εἰσήκουσεν ἡ Ἀθηνᾶ. Ἴσως διὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποσταλῆ εἰς ἄλλοις πολεμιστῆς ἢ ἀγγελιοφόρος, ἀλλὰ ὁ Ἑκτωρ ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν καὶ μὲ ἑτέραν ἀποστολὴν, τὴν ὁποίαν μόνον οὗτος προσωπικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς πέρας :

α) νὰ παρακινήσῃ τὸν Πάριν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν μάχην β) νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀποχαιρετίσῃ, ἴσως διὰ τελευταίαν φοράν, τὴν Ἀνδρομάχην καὶ τὸν Ἀσκάνιον. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ παραλλήλως πρὸς τοὺς κυρίους σκοποὺς ὁ ποιητὴς ἐσχεδίασε νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ ἄλλους σοβαροὺς τεχνικοαισθητικὸς σκοποὺς :

β) Νὰ προετοιμάσῃ, νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ προβάλῃ τὸν Ἑκτορα (ὅπως κάνει δσάκις θέλει νὰ παρουσιάσῃ ἕνα ἥρωα νὰ ἀριστεύῃ), ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου θὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον καὶ ἀποφασιστικὸν ρόλον καταδιώκων τοὺς Ἀχαιοὺς μέχρι τῶν πλοίων. γ) Νὰ ρίψῃ φῶς καὶ νὰ δεῖξῃ τί γίνεται ἐντὸς τῆς Τροίας (τὴν ἀπήχησιν ἐκ τῶν νικῶν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰς σοβαρὰς ἀνησυχίας τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Πάριν, ὅστις παραμένει ἀσυγκίνητος). δ) Νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ προσφιλεῖ εἰς τὸν ποιητὴν, ἐναλλαγὴν τῶν πολεμικῶν σκηνῶν μὲ εἰρηνικὰς σκηνὰς (πρβ. εἰς τὸ Γ τὴν τειχοσκοπίαν, εἰς τὸ Ζ τὰς τέσσαρας σκηνὰς ἐπάνω εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὸ Ι τὰς Λιτὰς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως, εἰς τὸ Ξ τὴν «Διὸς ἀπάτην» ἐπὶ τῆς Ἰδης, εἰς τὸ Σ τὴν περιγραφὴν τῆς ἀσπίδος, εἰς τὸ Ψ τὴν ταφὴν τοῦ Πατρόκλου). ε) Νὰ λύσῃ τὸ μυστήριον τῆς σιωπῆς τοῦ Πάριδος. στ) Νὰ κἀνῃ ἀντίθεσιν τοῦ Πάριδος καὶ τοῦ Ἑκτορος ('). ζ) Νὰ δώσῃ κἀθαροσίν τινα εἰς τὸν Πάριν καὶ τὴν Ἑλένην, μετὰ τὴν ἀχαρκτηρίστον δειλίαν καὶ ἀδιαφορίαν καὶ τὸν ἀποκλεισμόν των εἰς τὸν θάλαμον, διὰ τὴν ὁποίαν ἴσως δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ εὔρεθῆ, μέσα εἰς τὸ γενικὸν σχέδιον τοῦ ποιήματος, ἄλλη καταλληλοτέρα εὐκαιρία.

* Ἐκ τῆς εὐρείας καὶ ὀγκώδους ἐργασίας τοῦ συγγραφέως «*Αἰσθητικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ὀμήρου*, τόμος Ι, *Αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τῆς Ἰλιάδος*», ἣτις ἤρξατο ἐκτυπούμενη.

1) *E. Bethe*, *Homer I*, 1914, 236 κέξ. *W. Schmid*, *Geschichte der Griech. Literatur*, I, 1 (1929) 110, *W. Schadewaldt*, *Hektor und Andromache*, 155, *I. Θ. Κακριδῆ*, Ὀμηρικὲς ἐρευνες, 57, 58.

II. Ἄλλα πῶς δικαιολογεῖται διὰ τὸν Πάριν τὸ «*χόλον τόνδε ἐνθεο θυμῷ*» (1) 326 ἢ τὸ «*χόλω καὶ νεμέσει*» 335; Οἱ Τρῶες ἦτο φυσικὸν νὰ εἶναι δυσηρεστημένοι μετὰ τὸν Πάριν, ὅστις ἐγένετο ἡ αἰτία τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου πολέμου καὶ ὅστις παραμένει κεκλεισμένος εἰς τὸν θάλαμον μετὰ τὴν Ἑλένην καὶ δὲν μετέχει τῶν μαχῶν. Αὐτὸ προεκάλει *χόλον* εἰς τὸν Πάριν. Τώρα κατόπιν τῆς ἥττης του εἰς τὴν μονομαχίαν Γ προστίθεται καὶ τὸ *ἄχος* «*ἔθειλον δ' ἄχει προτραπέσθαι*» (2), ἡ στενοχωρία, ὅχι τόσο διότι ἠττήθη, ὅσον διότι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν Ἑλένην εἰς τὸν Μενέλαον, συμφῶνως μετὰ τοὺς ὄρους τῆς μονομαχίας. Ὁ Εὐστάθιος θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὸν *χόλον* εἰς τὴν διπλωματικότητα τοῦ Ἔκτορος «*σημειώσαι ὅπως τὴν τοῦ ἀδελφοῦ δειλίαν οὐσικιάζων καὶ μὴ ἀνέδην ἐξονειδίζων χόλον αὐτὴν εὐσημονέστερον λέγει, ὡς δῆθεν χολουμένου τοῦ Πάριδος κατὰ τῶν Τρώων*». Ἄλλα ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Πάρις ἐξηγεῖ, ὅτι κατείχτο καὶ κατέχεται ἀπὸ *ἄχος* «*ἔθειλον δ' ἄχει προτραπέσθαι*» 336 (διὰ τὸν κίνδυνον νὰ ἀπολέσῃ τὴν Ἑλένην 403—404, ὅπερ ἐξηγεῖ καὶ τὴν σπουδὴν τῆς Ἀφροδίτης νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θάλαμον) καὶ ὅχι ἀπὸ *χόλον* «*οὐ τοι ἐγὼ Τρώων τόσο χόλω οὐδὲ νεμέσει ἤμην ἐν θαλάμῳ*» 335, δὲν χρειάζεται καθόλου νὰ δικαιολογήσωμεν τὸν *χόλον*, τὸν ὅποιον ὁ Ἔκτωρ, μὴ γνωρίζων τὴν πραγματικὴν αἰτίαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Πάριδος εἰς τὸ ἀνάκτορον, ὑπέθεσεν ὅτι τοῦτο ὄφειλετο ἴσως εἰς τὴν ψυχρότητα, ἣτις ἔχει δημιουργηθῆ μεταξύ Τρώων καὶ Πάριδος. Οὕτω ἐννοοῦμεν, ὅτι τὸ περίφημον θέμα τοῦ *χόλου*, εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἀνυπαρκτον καὶ δὲν ἀντιβαίνει οὔτε εἰς τὸ νόημα τῆς σκηνῆς ταύτης οὔτε εἰς τὸ γενικὸν σχέδιον τοῦ Ζ καὶ πόσον ἀνεδαφικὸ καὶ ἀνευλαβεῖς ἦσαν οἱ χαρακτηρισμοὶ (ἀνωμαλία, μωρία) τοῦ C. Robert (Studien zur Ilias, 196) καὶ ἄλλων διὰ τὸ θέμα τοῦ *χόλου* (3).

III. Δύσκολον καὶ ἀκανθῶδες εἶναι τὸ θέμα τῆς διασπάσεως τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ τοῦ *γόου* τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τῶν θεραπεινίδων καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἔκτορος, ὅστις θὰ ἐπισυμβῇ κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Ἰλιάδος (X 5, 78). «Ἡ ἀπαίτησή μας ἀμέσως μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν ὁ Ἔκτορας νὰ κἀνῃ κάποιον ἔργον μεγάλο καὶ νὰ πεθάνῃ δὲν ἱκανοποιήθηκε». Ἐδῶ ἡ ἔρευνα ἐπιστοποίησε μίαν τῶν μεγαλύτερων «ἀτεχνιῶν» καὶ ἀντιφάσεων τῆς Ἰλιάδος, ὅπως καὶ εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἔκτωρ εἰς τὸ H 310 ἀναβαίνει ἐκ νέου εἰς Τροίαν (4). α) Ὡς πρὸς τὸν ἀποχαιρετισμὸν τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τοῦ τέκνου του ὑπὸ τοῦ Ἔκτορος θὰ ἀνεμένομεν πράγματι νὰ ἐπισυμβῇ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ τότε, διότι ἡ δρᾶσις θὰ ἔχῃ πλέον φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὴν μάχην, ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς Ἰλιάδος, διότι ὁ Ἔκτωρ τότε προμαχεῖ καὶ καταδιώκει τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ δὲν δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Τροίαν, διὰ τὸ ἀποχαιρετῆσαι τὰ προσφιλεῖς του πρόσωπα. Ἄλλωστε θὰ ἦτο πεζὸς καὶ ἐλάχιστος ποιητικὸς εἰς ἀποχαιρετισμὸς ὀλίγον

1) Μεγάλην ἀνωμαλίαν εἰς τὸν *χόλον* διέκριναν οἱ: G. Finsler, Homer *2, 60, C. Robert, Studien zur Ilias, 1901, 196 κέξ., E. Bethe, Homer I, 1914, 245 κέξ., E. Schwartz, Zur Entstehung der Ilias, 1918, 17, ὅπου. 3. Πρβ. καὶ H. Fischl, Ergebnisse und Aussichten der Homeranalyse, 1918, 72 κέξ., A. Gercke, Deutsche Rundschau 139, 1909, 346.

2) Περὶ τῶν δυσκολιῶν τοῦ *ἄχει προτραπέσθαι* βλ. U. v. Wilamowitz - Moellendorf, Die Ilias und Homer (1920), 310.

3) Ὁ M. M. Willcock, μὴ δυνάμενος νὰ δικαιολογήσῃ τὸ *χόλον τόνδε* 326, ἐν συσχετισμῷ μετὰ τὸ νόημα τῆς σκηνῆς ταύτης, προτείνει τὸν ἐξοβελισμὸν του, M. M. Willcock, B 356, Z 326 and A 404: PC. PHS. N. S. IV 1956—1957, 23—26.

4) «Ἡ ἀντίφραση αὐτὴ δὲν ἔχει καμμιὰ ἀπολύτως σημασίαν. Πρόσεξε πῶς ὁ Ὀμηρὸς στὰ χωρία αὐτὰ (H 310, Θ 55—59) ἀποφεύγει ἐπιτηδες νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἀνδρομάχης, ἀκριβῶς γιὰ νὰ μὴ καταστραφῇ ἡ ἐντύπωση, ὅτι ἡ συνάντησις τοῦ Ζ ἦταν ἡ τελευταία. Ἐμμεσα συμπεράσματα μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐγάλῃ μόνον, ὅταν ἔχῃ νὰ κἀνῃ μετὰ πραγματικὰ πρόσωπα. Τὰ ποιητικὰ πρόσωπα ζοῦν καὶ θροῦν μόνον ὅσο τὸ θέλει ὁ ποιητὴς των, ὅτι αὐτὸς ἀφήνει ἔξω ἀπὸ τὸ ἔργον του δὲν ὑπάρχει». I. Θ. Κακριδῆ, Ὀμηρικὲς ἔρευνες, 71, πρβ. καὶ W. Schadewaldt, Hector und Andromache, 165.

πρὸ τοῦ θανάτου, ὅτε θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ παρελείπετο ἐντελῶς. Ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν ποιητὴν νὰ συνδυάσῃ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ μὲ ἄλλους σοβαροὺς καὶ γενικωτέρους σκοποὺς (παράκλησιν τῆς θεᾶς, παρακίνησιν τοῦ Πάριδος) καὶ νὰ τὸν τοποθετήσῃ μέσα εἰς τὸ ποιητικὸν του σχέδιον ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἀνεμόμεν.

β) Αἱ ἀντιρρήσεις καὶ αἱ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὸ (*Ἀνδρομάχη*) «*γόνον πάσῃσιν ἐνώρσεν*», ἐνῶ ἀκόμη ὁ Ἔκτωρ εἶναι ἐν τῇ ζωῇ καὶ θὰ παρέλθουν πολλοὶ ἡμέραι, ἕως ὅτου νὰ πέσῃ κάτω ἀπὸ τὸ δόρυ τοῦ Ἀχιλλέως, εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως δικαιολογημένοι. Ἀλλὰ ἂν ὁ «*γόνος*» συσχετισθῇ καὶ μὲ τὸν ἀποχαιρετισμὸν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν φόβον καὶ τὴν εὐλογον ἀνησυχίαν τῆς Ἀνδρομάχης, μήπως δὲν ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν μάχην («*οὐ γάρ μιν εἴ' ἔφαντο ὑπότροπον ἐκ πολέμοιο ἔξεσθαι*» 501) καὶ ἂν θεωρηθῇ ὡς *γόνος* καὶ διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν, ἀλλὰ ἐνδεχομένως καὶ διὰ τυχὸν θάνατον, τότε ἀποβάλλει τὴν σημασίαν νὰ εἶναι καθαρὰ *γόνος θανάτου* καὶ ἀποτελεῖ μόνον ἴσως μίαν νύξιν καὶ ἓν προανάκρουσμα διὰ τὸν μέλλοντα νὰ συμβῇ θάνατον, ὅτε καὶ ἡ διάσπασις μεταξὺ *γόνου* καὶ *θανάτου* μετριάζεται. Ἀλλωστε μετὰ τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν τοῦ ἀποχωρισμοῦ οὔτε ἡ Ἀνδρομάχη ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Ἔκτωρ θὰ φονευθῇ καὶ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ, ἀφοῦ εἰς τὸ X 437 κέξ. τοῦ ἐτοιμάζει «*θερμὰ λοιστρά μάχης ἐκ νοστήσαντι*» 444. Εὐστόχως ὁ Ἰ. Θ. Κακριδῆς δικαιολογεῖ αἰσθητικῶς τὴν «*διάσπασιν τοῦ γόνου καὶ τοῦ θανάτου*». «*Καὶ ὅμως ἀξίζει νὰ τὸ προσέξωμεν πῶς ὁ ποιητὴς κατορθώνει νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν διάσπασιν αὐτὴν γιὰ νὰ προκαλέσῃ μιὰ προσημονίαν, ποὺ κρατᾷ σχεδὸν σὲ δλόκληρην τὴν Ἰλιάδα. Γιατὶ ἀπὸ τὸ Z καὶ κάτω κάθε στιγμὴ περιμένουμε τὴ σκηνή, ποὺ θὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸν ἥρωα νὰ πέφτῃ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Ἔκτορας, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ὁ μεγάλος του ἀντίπαλος, ὁ Ἀχιλλέας, περιβάλλεται μὲ τὴ σκιά τοῦ θανάτου πολὺ πρὶν πεθάνῃ. Τὸ θέμα τοῦ τελευταίου ἀποχαιρετισμοῦ πῆρε καινούργιο νόημα*» (1).

Ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως, ὅτι τὴν σκηνὴν τοῦ Ἐκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης θανάτων ὁ ποιητὴς νὰ τὴν ἐνεπνεύσῃ ἢ νὰ τὴν ἐδανείσῃ ἀπὸ τὴν ἀνάλογον τῆς *Μελέαγρειας*, πρὸς τὴν ὅποیان πολλὰς ἔχει ὁμοιότητας (θυμὸς τοῦ ἥρωος Μελεάγρου, μετὰπεισίς του ὑπὸ τῆς γυναικὸς του Κλεοπάτρας, ἡ ἀγάπη τῆς γυναικὸς του, ἡ πυρπόλησις τῆς πόλεως, ὁ ἀποχαιρετισμὸς κλπ.), ὅπως καταδεικνύει εἰς τὴν ὥραιαν μελέτην του «*Ἐκτόρεια*» ὁ Ἰ. Θ. Κακριδῆς (2), εἶναι πιθανὸν ἢ δὲν θὰ ἠδύνατο τοῦλάχιστον κανεῖς νὰ τὸ ἀποκλείσῃ, ἀλλὰ μὲ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ προσήρμοσε τελείως εἰς τὸν σκοπὸν του καὶ ὅτι «*αἱ ἀτεχνία*», τὰς ὁποίας ἐνόμισαν ὅτι ἀνεκάλυψαν οἱ ἀναλυτικοί, δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν πραγματικότητα.

IV. Ἡ λεπταίσθητος ἀναλυτικὴ κριτικὴ εἶδεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλήρης ἀντιστοιχία καὶ συνέπεια εἰς τὴν τετραπλὴν ἐπανάληψιν τῆς παραγγελίας τοῦ Ἐλένου πρὸς τὴν Ἐκάβην. Ὁ ἐν συνεχείᾳ παρατιθέμενος συσχετικὸς πίναξ δεικνύει, ὅχι μόνον σχεδὸν μαθηματικὴν ἀντιστοιχίαν, ἀλλὰ καὶ μίαν θαυμασίαν ὀργάνωσιν καὶ ποιητικὴν κλιμάκωσιν καὶ ἐπαύξισιν. Εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς παραγγελίας β πρὸς τοὺς Τρῶας εἶναι σκόπιμος καὶ ἠθελημένη μικρὰ τις παραλλαγή καὶ ἀποσιώπησις, διὰ σκοποὺς πολεμικοὺς καὶ καθαρῶς θρησκευτικούς. Διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν οἱ Ἀχαιοί, ὅτι αἱ δεήσεις καὶ αἱ προσφοραὶ θὰ γίνων πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ προσπαθήσουν νὰ τὴν προσεταίρισθοῦν αὐτοί, ὑπερθεματίζοντες εἰς προσφοράς, διὰ τοῦτο λέγει γενικῶς *ἀρήσασθαι δαίμοσι* καὶ δὲν ἀναφέρει τὴν ἀφιέρωσιν πέπλου, ἥτις φυσικὰ θὰ ἐγίνετο πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, οὔτε καὶ διὰ ποῖον θὰ γίνων αἱ δεήσεις, ἀλλὰ σκοπίμως καὶ παραπλανητικῶς λέγει: *εἶπω γέρονσι βουλευτῆσι* (3), διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν ἂν εἴπη *γραιᾶς* καὶ *ἀλόχους*

1) Ἰ. Θ. Κακριδῆ, Ὀμηρικὲς ἔρευνες, Ἀθήνα, 1944, 72.

2) Ἰ. Θ. Κακριδῆ, Ὀμηρικὲς ἔρευνες, Ἀθήνα, 54—84.

3) Διὰ τὴν παράληψιν αὐτὴν εἶπον οἱ ἀναλυτικοί, ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἔχει καταχωρισθῆ προχειρῶς διεσκευασμένη παλαιότερα ἀνεξάρτητος ἐπικὴ διήγησις. Μελετηταὶ τινες δικαιολογοῦν τὸ *γέρονσι βουλευτῆσι* ὡς μίαν ἀπλὴν τοῦ ποιητοῦ ἀπροσεξίαν.

ὅτι αἱ παρακλήσεις τῶν γυναικῶν τούτων θὰ γίνουσι πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν. Τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ ὑποσχέσθαι ἑκατόμβας, ἀντὶ δυοκαίδεκα βοῶν, ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Τρῶας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι ἤκουον, ὅτι ἡ θυσία θὰ εἶναι μεγάλη καὶ θὰ εἰσακουσθῆ, ἴσως ἀκόμη ἐμμέσως νὰ δείξῃ καὶ ὅτι τὰ ἐφόδια τῆς Τροίας εἶναι εἰσέτι πλούσια καὶ δὲν ἐξητλήθησαν μὲ τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου. Ὁ ποιητὴς θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ εἰς τὰς τέσσαρας περιπτώσεις τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐτοιμοὺς στίχους, ἀλλὰ τὸ ποιητικόν του ἔνστικτον καὶ ἡ εἰδικὴ περίπτωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάστοτε λέγονται, καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς ποιήσεώς του, τὸν ὑποχρῶνουν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν δυσκολωτέραν, ἀλλὰ καὶ ὠραιότεραν καὶ ποιητικωτέραν λύσιν (1).

α) Ὁ Ἑλένος πρὸς τὸν Ἔκτορα :

εἰπέ μητέρι	γεραιὰς	νηὸν Ἀθηναίης	πέπλον	δυοκαίδεκα βοῶν ὑποσχέσθαι	ὡς κεν ἀπόσχῃ 86—98
-------------	---------	---------------	--------	-------------------------------	------------------------

β) Ὁ Ἔκτωρ πρὸς τοὺς Τρῶας : (2)

γέρουσι βουλευτῆσι	ἀλόχοισι	δαίμοσιν ἀρήσασθαι	—	ἑκατόμβας ὑποσχέσθαι	— 111—115
-----------------------	----------	-----------------------	---	-------------------------	--------------

γ) Ὁ Ἔκτωρ πρὸς τὴν Ἑκάβην :

σὺ	ἀολλίσασα γεραιὰς	πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἔρχου σὺν θυέεσσιν	πέπλον	δυοκαίδεκα βοῶν	αἶ κ' ἐλεήσῃ καὶ ἀπόσχῃ 269—280
----	----------------------	---	--------	--------------------	---------------------------------------

δ) Αἱ Τρωάδες πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν :

Ἑκάβη	γεραιὰ Θεανῶ	νηὸν Ἀθήνης	πέπλον	δυοκαίδεκα βοῶν ἱερύσομεν	ἄξον ἔγχος πρηνέα πεσεῖν 294—304.
-------	-----------------	-------------	--------	------------------------------	---

1) Ὁ Ἰ. Θ. Κακριδῆς πολὺ ὀρθῶς ἀντικρούει ὡς ἀδικαιολογήτους τὰς ἐπικρίσεις διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἔκτωρ εἶπε πρὸς τοὺς Τρῶας πολεμιστάς, πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἑλένου, ἀποδίδων τοῦτο κυρίως εἰς θρησκευτικούς λόγους : «Ὁ θεὸς ποὺ θὰ παρακαλέσῃ, τὸ δῶρον ποὺ θὰ τοῦ προσφέρουν, τὸ περιεχόμενον τῆς εὐχῆς. ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ τάζονται γιὰ θυσία, δὲλα κρατιοῦνται κρυφά—γιατί ; Πιστεύω μόνο καὶ μόνο ἀπὸ ἓνα τυπικὸ καὶ φυσικὸ ὄροσιν κάθε προσφυγῆς ἐνὸς ἀνθρώπου στὸ θεὸ του, ποὺ ἐπιβάλλει ὅσο γίνεται μεγαλύτερη μυστικότητά. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἀκούσῃ σὲ ποιὸν θεὸ καταφεύγομε, τί ζήτοῦμε ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ τί μέσα, γιατί ἄλλιῶς μπορεῖ ὁ ἄλλος νὰ δοκιμάσῃ νὰ ἀντιδράσῃ στὶς δυνατὰς συνέπειας τῆς προσφυγῆς μας, ἀν νομίζῃ πῶς τὸν ζημιώνουν, μὲ μιὰ δραστηριὰ δικὴ του παράκληση στὴν ἴδια τὴ θεότητα μὲ πῶς μεγάλα δῶρα καὶ ταξίματα. Ὅτι μιὰ τέτοια ἀντίληψις δὲν εἶναι ξένη στὸν Ὅμηρον, δείχνει τὸ Η 193 κέξ., ὅπου ὁ Αἴας, πρὶν μονομαχήσῃ μὲ τὸν Ἔκτορα, ζητάει ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ προσευχηθῶν γιὰ χάρις τοῦ στὸ Δία σιγά, μέσσα τους, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ τὴν προσευχὴ τους οἱ Τρῶες. Ἀκόμα πῶς μεγάλη μυστικότητά χρειάζεται, ὅταν ἡ προσευχὴ κύριον σκοπὸν ἔχῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀντιπάλου, μὲ ἄλλα λόγια, ὅταν εἶναι κατάρρα». Ἰ. Θ. Κακριδῆ, Ὅμηρικὲς ἔρευνες, 81—82. Ἀραῖ, 129, ὑποσημ. 5.

2) Ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὁ Ἔκτωρ δὲν ἀναφέρει τὸν ἐντολέα, ἐνῶ συνήθως ἀναφέρεται, ἀντιπαρατηρεῖται, ὅτι καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις (Π 36 κέξ., Σ 18 κέξ., ὅπου οὕτως ὁ Πάτροκλος οὕτως ὁ Ἀντίλοχος ἀναφέρουν τὸν ἐντολέα τῆς ἀποστολῆς των) διὰ λόγους μυστικότητος ἢ ἄλλους παραλείπεται νὰ μνημονευθῆ ἑκεῖνος ὁ ὁποῖος δίδει τὴν ἐντολήν. Πρβ. Ἰ. Θ. Κακριδῆ, Ὅμηρικὲς ἔρευνες, 83.

Ἐκπλήσεται κανείς διὰ τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν προχειρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπικρίνονται καὶ καταδικάζονται πράγματα ἄξια θαυμασμοῦ καὶ σύμφωνα, ὄχι μόνον μὲ τὸ λεπτὸν αἶσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πεζὴν καὶ τετραγώνων λογικὴν.

V. Τείσασθαι δ' Ἑλένης δρομήματά τε στοναχάς τε, B 356, 590. Ἐλαχίστας πληροφορίας δίδει ὁ ποιητὴς διὰ τὴν Ἑλένην εἰς τὴν Ἰλιάδα, τινὲς δὲ τούτων ἐγένοντο ἀφορμὴ διὰ συζητήσεις : α) Διατί αὐτοκατηγορεῖται ; Τὸ ὅτι ὀμιλοῦσα πρὸς τὸν Ἔκτορα καὶ τὸν Πρίαμον αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς *στυγερὴ, ὀργιστὴ, κυνῶπις* καὶ καταρᾶται ἑαυτὴν καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγεννήθη, δικαιολογεῖται ἐκ τῆς συναισθήσεως, ὅτι ἀκουσίως ἐγένετο αἴτιος τόσων κακῶν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἴσως θέλει νὰ μετριάσῃ τὴν ἀπέχθειαν τῶν πρὸς αὐτὴν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἢ αἰτία τοῦ πολέμου καὶ ὄλων τῶν συμφορῶν, καὶ ἦτις, ἐάν δὲν ἐγεννᾶτο, δὲν θὰ ἠρπάζετο ὑπὸ τοῦ Πάριδος καὶ δὲν θὰ ἐσωρεύοντο εἰς τὴν Τροίαν τόσα δεινά. Οἱ ἄλλοι χαρακτηρισμοὶ τῆς Ἑλένης εἰς τὸν Ὅμηρον χαρακτηρίζουν τὸ κάλλος ἢ τὴν καταγωγὴν τῆς (*λευκόλενος, ἠύκομος, τανύπεπλος κόρη Διός, Διὸς μεγγεαυῖα, εὐπατέρεια, Ἀργεῖη*). Ὡς πρὸς τὴν ἀντίφασιν, ἢ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ὅτι τὴν Ἑλένην ἤρπασεν ἀκουσίως ὁ Πάρις (*οὐδ' ὅτε σὲ πρότον Λακκαδαίμονος ἔξ ἔρατεινῆς ἔπλεον ἄρπάζας ἐν ποντοπόροισιν νέεσσιν Γ 444*) καὶ τοῦ *τείσασθαι δ' Ἑλένης δρομήματά τε στοναχάς τε*, ὅπερ λέγει ὁ Νέστωρ B 356, καὶ τοῦ *ἴστο θυμῷ τείσασθαι Ἑλένης δρομήματά τε στοναχάς τε*, τὸ ὁποῖον λέγεται διὰ τὸν ἴδιον τὸν Μενέλαον 590, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι αὕτη προῆλθε λόγῳ παρερμηνείας τῆς λέξεως *δρομήματα*, ἢ ὁποῖα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα πολλὰς εἰς τοὺς ἐρμηνευτὰς παρέσχε δυσκολίας καὶ αἰρεται ἄφ' ἑαυτῆς καὶ πίπτει, ὅταν εἰς τὴν λέξιν ὁ ρ μ ἦ μ α τ α ἀποδοθῇ ὄχι ἢ σχετικῶς μεταγενεστέρᾳ ψυχολογικῆ σημασίᾳ (πόθοι, ψυχικαὶ ὁρμαὶ καὶ διαθέσεις), ἀλλὰ ἢ ἀρχικῆ σημασίᾳ «ξεκινήματα, ἐξορμήσεις, ταξίδια», τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ ἢ ὁμόρπιτος καὶ συνώνυμος λέξις ὁ ρ μ ἦ (*ἦατ' ἐπήρεταιμοι, τὴν σὴν ποιιδέγμενοι δρομῆν* = ξεκίνημα β 403, πρβ. *ἦδη ἐν δρομῇ ὄντων* Ξεν. Ἄν. 2. 1. 3) καὶ τὸ ῥήμα ὁ ρ μ ἶ ω (*δοάκις δ' ὀρμήσειε στήναι ἐναντίβιον* Φ 265) ὅτω δικαιολογεῖται καὶ τὸ ὅτι ὁ Μενέλαος δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ Πάριδος, νὰ μονομαχήσῃ καὶ νὰ πάρῃ ὀπίσω, ἂν νικήσῃ, τὴν Ἑλένην (ὡς ἀθάνατον καὶ ἀνεύθυνον) καὶ τὰ κτήματα.

Μὲ τὴν νέαν σημασίαν τῆς λέξεως ὁ ρ μ ἦ μ α τ α εὐδοοῦται καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς γενικῆς Ἑλένης, ὡς γενικῆς ὑποκειμενικῆς (=τὰ ξεκινήματα, τὰ ταξίδια τῆς Ἑλένης) καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἀρχαίου Σχολιαστοῦ (1), ὅστις θέλει ὡς γενικὴν ὑποκειμενικὴν τὸ ἐννοούμενον Ἀχαιῶν (=τὰ ξεκινήματα, ἢ ἐκστρατεία καὶ οἱ συμφοραὶ τῶν Ἀχαιῶν), καὶ αἰρεται ἡ φαινομενικὴ ἀντιφατικότης μεταξύ τοῦ ἄρπάζας καὶ τοῦ ὁ ρ μ ἦ μ α τ α, ἅτινα δηλώνουν τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἐξ ἀντικειμένου (ξεκίνημα, ἀπαγωγὴ) καὶ ἐπομένως καὶ ἡ εἰς τὸν χαρακτηῖρα καὶ τὸ ἦθος τῆς Ἑλένης «ἀντιφατικότης», εἰς τὴν ὁποίαν συχνὰ καταφεύγουν οἱ ἀναλυτικοί, διὰ νὰ δείξουν τὰς «ἀντιφάσεις» εἰς τὸ ποίημα γενικῶς καὶ εἰς τὸ ἔξομα τοῦτο εἰδικώτερον. Ὁ Ἰ. Θ. Κακριδῆς ἐξετάζει συστηματικῶς καὶ ἀναλυτικῶς τὸ θέμα εἰς εἰδικὴν μελέτην καὶ καταλήγει, χρησιμοποιοῦν ἄλλην ὁδόν, εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ἰ.Θ. Κακριδῆς, Προβλήματα τῆς ὀμηρικῆς Ἑλένης, «Ἑλληνικά» 13 (1954) 205—220.

1) Ἐντυκὰ Σχόλια A καὶ B εἰς τὸν στίχον. Πρβ. *Buttm. Lexil.* ἐν λέξει, Gladstone, *Hom. Stud.* 3.572.